

Megkettőzött lét: atomok és bitek világa

Interjú Csepeli Györggyel

Az interjút készítette: Galvács László

„A páratlan demokratizálási lehetőségek csak akkor valósulnak meg, ha az információs korszak mindenki számára jelen idő lesz, s mindenki beléphet a világhálóra, mindenki részesülhet a világhálóba való belépés által hozzáférhetővé tett közösségi tudásból. Magyarországnak fel kell zárkóznia, s történelmileg talán most lesz először alkalom arra, hogy a felzárkózás ne fáziskéséssel menjen végbe, amikor is az ország a felzárkózás akarása által hajtva oda érkezik meg, ahonnan idő közben a mintaországok már éppen elléptek.” — írja Csepeli György E-polis című, az IHM honlapján közzétett dolgozatában. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium politikai államtitkárával készített interjúban arra kerestük a választ, mi kell ahhoz, hogy megvalósuljon Magyarország legjobb választása, az információs társadalom.

eVilág: - Az új kor megnevezésére több fogalom is él a köztudatban, ilyen az információs társadalom, a tudásalapú társadalom vagy a tudástársadalom. Önhöz melyik definíció áll közelebb?

– Nekem Negroponte nézőpontja szimpatikusabb, aki digitális létezésről beszélve megkettőzi a létre vonatkozó elképzeléseinket. Egyrészt megkülönbözteti az atomok világát, másrészt erre ráépíti a bitek világát. A kettő között nagyon finom az összefüggés, hiszen bitek atomok nélkül nincsenek, de az atomok is mások a másik, új világban. Az információs társadalom az atomokból a bitek felé vezető út. Ebből az is következik, hogy voltaképp forradalmi újdonságról nincs itt szó, mert hiszen antropológiailag az ember attól ember és nem állat, hogy digitalizált a léte.

A kérdés persze az, hogy ahogyan történelmileg váltakoztak a korok, s egyik jött a másik után, a váltások hatással voltak erre a digitális dimenzióra. Ha az információs társadalmat közelebbről akarjuk meghatározni, akkor számomra úgy tűnik, a most keletkezőfélben lévő információs viszonyrendszer az, amely a lehető legteljesebb kiteljesedését biztosítja a digitális dimenzióknak. Az antropológiai megközelítésből csak annyi következik, hogy ha elmegyünk az állatkertbe és nézegetjük az ott lakókat, megállapíthatjuk, hogy az állatkert lakói soha nem fognak belépni a digitális világba.

eVilág: - Az új társadalom kialakulásának küszöbén különféle hasonlatokkal szokták jellemezni a változásokat. Ki a Gutenberg-galaxis születését citálja példának, ki a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenethez hasonlítja a változást, míg mások a rendszer-váltásnál is nagyobb hatásúnak jósolják az információs társadalom megteremtését. Helytálló összevetések ezek?

– Gyakran össze nem mérhető fejleményeket viszonyítanak egymáshoz. A rendszerváltás például nem hasonlítható az információs korszakváltáshoz, bár ami 1989-90-ben történt Közép- és Kelet-Európa országaiban, az valószínűleg nem teljesen független az információs társadalom létrejöttétől, mert a totalitárius rendszerek túlélése mindenképpen lehetetlenné vált volna az új információs viszonyok között. Úgy látom viszont, hogy az információs társadalom nem jár radikális változással, mert a korábbi korok is az ember antropológiailag adott digitális dimenzióját használták ki, csak nem teljes egészében. Az információs társadalomban egyrészt az egész világra kiterjedő hálózatok mindenkinek mindenkivel lehetővé teszik a kapcsolatot, másrészt a hálón tárolt tartalmak már nem vesznek el, s ennek eredményeként mindentudásként jelentkeznek. Az összekapcsoltság és a mindentudás együttese az a radikális újdonság, amely az információs kort megkülönbözteti a korábbiaktól. De abban az értelemben ez sem újdonság, hogy továbbra is létezik szomorúság és boldogság, továbbra is van halál. Nem változtak, s továbbra sem változnak az antropológiai alapesemények, amelyek az emberek életét megkeserítik vagy éppen megédesítik a Földön.

eVilág: - Történelmünk folyamán különböző, rabszolgatartónak, feudálisnak, iparinak nevezett korok követték egymást, és ebben a sorban jelenik meg most az információs társadalom - hallhatjuk gyakran az egyik iskola nézetét...

– Nem vagyok híve az ilyen jellegű periodizációnak, nem képzelem azt — mint annak idején a marxizmus-leninizmusban tanították —, hogy az emberiség történelme elkezdődik az őskorban és a köztes, ám jól meghatározható korok után befejeződik a kommunizmusban. Ilyen értelemben véve én inkább Nietzsche tanítványa vagyok, aki örök visszatérésről beszélt.

eVilág: - A jelenleg zajló folyamatokban az államnak milyen szerepe lehet, kell-e egyáltalán, hogy szerepe legyen?

– Az állam manapság alapvető válságban van. Épp a rendszerváltást követően derült ki, hogy tévképzetek voltak a kelet-európai államok által dédelgetett álmok, miszerint majd szuverén nemzeti társadalmakká fognak alakulni. Az Európai Unió ideája ugyanis nem a nemzetállamok evolúcióját, hanem devolúcióját hozza magával.

Az állami keretek messzemenően korlátozottak, több tényező által is. Az egyik a nemzetközi, nemzetek feletti szervezetek megjelenése, amely az államoknak a vesztfáliai békerendszer értelmében vett szuverenitását messzemenően korlátozza. A multinacionális gazdasági vállalkozások ugyancsak az államok önállóságát, függetlenségét roncsolják. Ezek mellett szintén az állam szerepét csökkenti az a nemzeti állam alatti szerveződési szint, a régió, amit egyébként az Európai Unió különösen preferál. Hasonlóképpen nagy befolyásoló erő a polgárok közössége, a civil társadalom. E tényezők szorításában az állam szerepét visszafogottnak ítélem meg. Nem tartozom, soha nem is tartoztam azoknak a sorába, akik úgy képzelik, hogy az államnak kell diktálnia, bármilyen tekintetben. Az információs társadalom kialakításában is korlátozott szerepet kap az állam, a közlekedésből vett hasonlattal élve nem fontosabbat, mint hogy legyenek járható utak, legyenek sínek, s a vonatok lehetőleg menetrend szerint közlekedjenek.

eVilág: - Ha így látja, akkor mi motiválta, hogy elvállalja jelenlegi megbízatását? Mégis, miben tudna segíteni?

– Politikai államtitkár vagyok, és ez a pozíció teljességgel harmonizál az előbbi filozófiával, mivel nincs semmiféle operatív hatásköre. Változatlanul megmaradtam gondolkodónak, s azt remélem, hogy ötleteim nem maradnak realizálatlanok, de nem azért, mert hatalmam van, hanem azért, mert párbeszédre alkalmasak. Az információs társadalom megteremtése sokszereplős játszma, melyben mindenkinek mindenkivel kell kommunikálnia. Felfogásom szerint az a jó, ha a polgárok, az önkormányzatok, az üzleti vállalkozások, a különböző közműintézmények, s mindazok, akikből összeáll az, amit magyar társadalomnak nevezünk, kialakítják, megvalósítják a maguk információs programját. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium szerepét primus inter pares módjára gondolom el, és azon belül az én szerepem különösen ilyen jellegű.

eVilág: - A társadalmi csoportok, civil szervezetek önszervező erejükénél fogva eljuthatnak-e valamilyen szintre az információs társadalom kiépítésében, esetleg szükséges-e valamilyen harmonizáció ezek között?

– A fejlődés jelei máris tapasztalhatók. Gyakran járom az országot, és a legnagyobb örömmel látom, hogy a társadalom számtalan szegmensében voltaképpen az információs társadalom ideáljának megfelelően alakul az élet. A folyamat állami bábáskodás nélkül is elindult és szépen halad, de természetesen nagyon hasznos volna, ha a minisztériumnak is kialakulna ebben valamilyen katalizáló szerepe.

eVilág: - Bizonyos technikai újdonságok állami ösztönzés nélkül is hamar népszerűvé váltak és elterjedtek, például a faluszéli, ajtó nélküli viskók tetején is ott a tévéantenna, a hátrányos helyzetűek zsebében is meglapul a mobiltelefon. Mire juthat az ilyen spontán fejlődéssel a társadalom, mit tehet - hogy könyvének címét idézzem - a szervezkedő ember?

– Ameddig az ember él, addig óhatatlanul abban érintett, hogy saját életét úgy alakítsa, ahogy az neki, céljainak, értékeinek, érzékeinek megfelel. Ugyanakkor látnivaló, hogy az említett típusú kommunikációs technikák még nem váltják valóra az információs társadalomnak azt teljességét, amit a hálózatiság, a hasznos tartalom és annak elérhetősége ígér.

De már erre is léteznek gyakorlati kezdeményezések. Hamarosan megyek Zircra, ahol az önkormányzat az UPC-vel megállapodott abban, hogy kedvezményesen behálózzák a teljes települést, szélessávú kábeltéves hozzáféréssel, állami támogatás nélkül. Baranya megyében olyan gyermekotthonokat láttam, ahol nincsenek számítógépek. Kértem a Matáv segítségét, s rövid idő múlva a gyerekek már a világhálót látogathatják. Rengeteg dolog megy magától, soknak csak az induló lökést kell megadni. Néhány stratégiai pont van csupán, ahol kormányzati beavatkozás vagy ösztönzés szükséges.

eVilág: - Ön már 1995-ben részt vett az első Nemzeti Informatikai Stratégia kidolgozásában. Vajon korai volt vagy a körülmények változtak meg, mert most mintha előlről kezdenének mindent?

– Sajnos, mi még egy tanuló demokráciában élünk, annak minden hátrányával együtt. A rendszerváltás egyik nagy vesztese éppen a kiegyensúlyozott, folyamatos, rivalizálástól mentes fejlődés. Ennek esett áldozatul a korábbi stratégia is, de a probléma, sajnos, egyelőre leküzdhetetlen, mert négyévente kell kormányt választani. Ugyanakkor teljesen nyilvánvaló, hogy a társadalom előtt álló feladatok nem oszthatók fel négyéves ciklusokra. Természetesen hosszabb távú projektet igényel az információs társadalom megteremtése – de mondhatnám a felsőoktatás vagy az egészségügy reformját, s tulajdonképpen nincs olyan dimenziója a társadalmi életnek, amelyet rövid távon, mesterséges kormányzati logikák mentén befolyásolhatunk.

Ráadásul az információs társadalom területe rendkívül dinamikus változásokat él át. Világpiaci válságba került az egész IT iparág, és ez teljesen más megvilágításba helyezi a hazai kormányzati célokat is. Ennek következménye, hogy nem alakulhatott ki az a verseny, amit az előző kormány az egységes hírközlési törvénnyel szándékozott beindítani, mert közben elmenekült a befektetői tőke. Most itt állunk a versenypályával, és nincs versenyző.

eVilág: - A ciklusonként újjászülető stratégia vajon nem éppen akadály-e a fejlődésnek?

– A technológia dinamikus fejlődése egyébként is kikényszeríti a stratégia frissítését, így ebben nem látok semmiféle politikai deficitet. Más kérdés, hogy a megfelelő cselekvések megtörténnek-e a stratégia mentén. Az egymást követő stratégiáknak van folyamatossága, vannak közös gondolatai.

eVilág: - Melyek a stratégiaiilag legfontosabb célok?

– Döntő jelentőségű az internetes ellátottság növelése, ezt mindegyik stratégia kiemeli, hiszen hálózat nélkül nincs megfelelő alapellátás. Be kell hálózni a társadalmat, hogy lehetővé váljon az emberek közötti kapcsolat a határokon belül és az egész világgal egyaránt.

Alapelem az is, hogy hiába van hálózat, ha nincs rajta tartalom, méghozzá hasznos tartalom. Segíteni kell az interneten felhalmozott tudáshoz való hozzáférést, illetve olyan, az internet által közvetített, közhasznú tudások keletkezését, amelyek az emberek életét kényelmesebbé formálják. Amelyek kevésbé teszik kényszerűvé például a hivatali ügyintézkést, a gyerekek iskolai beíratását, a jogosítvány átvételét és még sorolhatnám. Az oktatás, az egészségügy, a közigazgatás, a bíróság, a rendőrség és még sok más szervezet működik a társadalomban, amelyek nem halogathatják tovább, hogy internetre tereljék az információkat és az ügyfelekkel fenntartott kapcsolataikat. Az állam és a polgár, az állam és a közintézmények viszonyának számtalan területe van, amelyekre ha ráépülnek, és ebben a széles vett hálózatiságban megjelennek a megfelelő tartalmak, akkor jelentősen javulhat az emberek életének minősége. Ez a tartalomfejlesztés tenné racionálissá az embereknek a hálózatra kapcsolódását.

A logikai sort folytatva ugyanis hiába van hálózat és tartalom, ha nincs felhasználó. A felhasználó mint emberi lény motivációra szorul, s a motivációk sorában az érdekek nagyon fontosak. Ha valaki rájön arra, hogy könnyebb az élete a hálózat és az azon át elérhető tudás segítségével, akkor erre rá fog szokni, egyébként távol marad. Ez az elem is minden stratégiában szerepel.

Vannak még további stratégiai fontosságú elemek, amelyekben szintén nagy a lemaradás. Ilyen a jogi feltételrendszer kialakítása. A jogalkotás általában akkor könnyű, ha már van valami cselekmény, amit szabályozni kell. Klasszikus példa a tízparancsolat. Annak különböző pontjai között szerepel például a paráználkodás tilalma. Ilyen viselkedés a parancs előtt is létezett, tehát volt mit szabályozni. Ezek a regulatív szabályok. Az információs társadalommal összefüggésben ezzel szemben konstitutív szabályozásra van szükség, amelynél maga az esemény azáltal jön létre, hogy van rá szabály. Digitális aláírás például csak akkor van, ha előbb van szabály, amely ezt a cselekményt létrehozza. Nagyon kreatív jogi fantáziával kell bírni ahhoz, hogy az információs társadalomban a szabályok útján keletkezett események bekerüljenek a kódexbe. Ez rendkívül nehéz feladat, de ha nem végezzük el, akkor képtelenség az említett tartalmak forgalmát biztosítani.

Ma is lehet levelet küldeni interneten a minisztériumba, de az annyi, mint elmondani egy fohászt a Jóistennek. Nincs semmi konzekvenciája, mert nem hitelesített. Jóllehet, született már törvény a digitális aláírásról, de késnek a végrehajtási utasítások. Ennek következtében a hitelesség metszete hiányzik az elektronikus kormányzati világból, ami nélkül hiába beszélünk bármifajta elektronikus kormányzásról. Nem olyan egyszerű garantálni azt, hogy egy személy azonos azzal, akit magának mond, vagy akit én annak gondolok. A bíróságon meg kell jelenni, hogy ott engem teljes testi mivoltomban lássanak, mert csak akkor, és személyi igazolvánnyal együtt hiszik el, valóban én vagyok. A virtuális világban – és ez a biteknek a világa – az ilyen hitelesítés nem könnyű dolog, de ez fontos stratégiai pont, amit sürgősen meg kell valósítani.

Végül lényeges szempont, hogy az egész információs társadalmat üzleti alapokon kell felépíteni. Én legalábbis úgy képzelem el, hogy egymással versengő üzleti érdekek állandóan javítják szolgáltatásaikat, csökkentik áraikat, ahogyan ez egy normális gazdaságban történik. A távközlési piac egyes szegmenseiben ez már Magyarországon is így van. Más szegmensekben azonban még nincs így. Fordított üzleti logika, szimulált kapitalizmus munkál itt, de jó volna, ha ez a szimuláció megszűnne, és a valódi kapitalizmus elvei érvényesülnének. Nem vagyok közgazdász, ezért nem tudom megmondani, konkrétan mit kellene tenni, hogy a verseny teljessé váljék, de abban biztos vagyok, hogy bármilyen stratégiát is készítünk, az információs társadalom dimenziói (penetráció, tartalom, szocializáció, szabályozás) csak akkor nyerik el értelmüket, ha egy abszolút piackonform üzleti világra épülnek.

eVilág: - Legfeljebb az a kérdés, hogy mennyi időbe telik, és kinek, melyik kormánynak a nevéhez köti az utókor az eredményeket...

– De ez a lényegen már nem változtat. Kedvenc példám a híd, amin nap mint nap átmegyek a Fővám térről a Gellért térre. Még gyerek voltam, amikor feltűnt, hogy az iskolában Szabadság-hídnak, otthon pedig Ferenc József-hídnak hívják. Megkérdeztem, mi az igazi neve ennek a hídnak? Azt mondták, fiam, teljesen mindegy, a lényeg az, hogy át tudunk menni rajta.